

DN 5/12-08

Ett eget liv

Independent living: En nygammal folkrörelse i Sverige.



HENRIK BERGGREN
Medarbetare på DN:s
ledarredaktion

DE FLESTA – TILL OCH MED på Timbro – skulle nog hålla med om att den som planerat att leva sitt liv som låginkomsttagare skulle göra klokare i att låta sig födas i Sverige än i USA.

Om man däremot skulle kunna förutse att man under livet skulle bryta ryggen eller drabbas av någon annan allvarlig funktionsnedsättning är på många sätt USA att föredra.

Förra veckan deltog jag i den internationella konferens som anordnades av den så kallade Independent living-rörelsen i Sverige som fyller 25 år i år. Sedan 1983 har man kämpat för att personer med funktionsnedsättning ska kunna delta i samhället på lika villkor.

På Clarion Sign hotell vid Norra Banatorget stod inte den klassiska svenska välfärdspolitikerna högt i kurs. Förebilderna var i stället från USA: Rosa Parks, medborgarrättsrörelsen och den lagstiftning om lika rättigheter för människor med funktionsnedsättning som amerikanska aktivister drev igenom på 1970-talet.

INDEPENDENT LIVING startade i det radikala 1960-talets Berkeley på den amerikanska västkusten. Den grundläggande idén var att människor med funktionsnedsättningar inte är vårdobjekt utan subjekt, medborgare med rätten att ha samma kontroll över sitt eget liv som andra.

Det handlade om möjligheten att utbilda sig, att kunna röra sig i samhället, att ha tillgång till kultur. Men det mest omedelbara kravet blev möjligheten att bo på egen hand och inte på institutioner. Genom kontantbidrag blev det möjligt för människor med funktionsnedsättning att anställa egna personliga assistenter.

I stället för att få sina behov bedömda av läkare och socialtjänstemän kunde funktionshindrade själva utforma sina liv.



Marsch för att få till stånd en lagstiftning där otillgänglighet klassas som diskriminering. Stockholm, sommaren 2008.

FOTO: MATS ANDERSSON

Sedan dess har den amerikanska Independent living-rörelsen gått vidare och drivit igenom lagar som vidgar tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning på allt fler områden i samhället.

NÄR INDEPENDENT LIVING först kom till Sverige upplevdes den som väsensfrämmande. Inspirationen kom också i hög grad från Kalifornien, genom eldsjelen Adolf Ratzka som bott i Berkeley men flyttat till Sverige på 1970-talet.

Den svenska handikapprörelsen hade då kämpat hårt för boendeservice i hemtjänstens regi. I detta perspektiv var tanken på egenanställda assistenter utopisk och provocerande. Från vänsterhåll framstod det också som en privatisering av välfärden.

Men idén om att ta kontroll över sitt eget liv slog rot. Många var frusturerade över att få sina behov prövade och reglerade av myndigheterna: "Är tjänstemän inom socialförvaltningens hierarki under styrning av den parlamentariska demokratin bäst på att avgöra när jag ska gå på toaletten, med vems hjälp, hur och var?" som Ratzka har uttryckt det.

Folkpartiets Bengt Westerberg imponerades av Independent living, liksom den socialdemokratiska socialministern Bengt Lindqvist. I början av 90-talet kom lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, lss, och lagen om assistansersättning. Även om det finns en debatt om kostnaderna, är det odis-kutabelt att just möjligheten att ha personliga assistenter har lett till en enorm förbättring av livskvaliteten för många med funktionshinder.

MEN HUR FRÄMMANDE är egentligen Independent living i den svenska välfärdsstaten? Visst strider betoningen på individuella rättigheter mot det kollektiva nyttotänkande som dominerat svenskt välfärdstänkande.

Fast går man längre tillbaka i tiden, till de svenska folkrörelsernas uppmarsch på 1800-talet, finns också en svensk grund. Frikyrkorna, nykterhetsföreningarna, bildningscirkulärna skapades också av människor som inte var fullvärdiga medborgare och som betraktades som omyndiga.

De kämpade mot utanförskap, för individuell självständighet och mot beroende av rusdrycker, arbetsgivare och statligt förmyndarskap. Det handlade om kollektivt egenintresse, att hjälpa sig själv och därigenom också hjälpa andra.

De anklagades för att vara elitistiska, eftersom det var de starkaste och mest artikulerade ur underklassen som trädde fram. De verkade både för statliga och privata lösningar; kooperativ affärsverksamhet levde sida vid sida med krav på ändrad lagstiftning.

Historien går inte i cirklar. Men goda idéer kan återbrukas. henrik.berggren@dn.se